

ANTALYA İLİ SERA SEBZECİLİĞİNDE KADIN ÜRETİCİLERİN ROLÜ

Burhan ÖZKAN

Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya-Türkiye

Özet

Bu çalışmada, Antalya ilinde serada sebze üretimi yapan kadın üreticilerin üretim sürecindeki rolleri araştırılmıştır. Bu amaçla sera sebzeciliği yapan 75 işletme ile anket yapılmıştır. İncelenen işletmelerde kadınların sebze üretimi ve pazarlamasında önemli bir işgücü kaynağı oluşturduğu, özellikle ekim, çapalama ve hasat işlemlerinde büyük rol oynadıkları saptanmıştır. Buna karşın ilaçlama, gübreleme, sulama, nakliye ve satış işlemlerine kadınların daha az katıldıkları belirlenmiştir. İşgücü açısından sebze üretimindeki önemli katkılarına rağmen, kadınların sebze üretim ve pazarlama faaliyetleri ile ilgili karar sürecine katılımları çok düşüktür. Çalışmada ayrıca sera sebzeciliği yapan kadın üreticilerin, sebze üretimindeki başlıca sorunları ve beklentileri de saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sebze Üretimi, Sera, Kadınların Rolü, Antalya

Women's Role in Greenhouse Vegetable Production in the Antalya Province

Abstract

In this study, the role of women farmers in greenhouse vegetable production in the Antalya province was investigated. To capture this aim seventy-five vegetable farms that produce in greenhouse were surveyed. It was found that women provide majority of the labours particularly planting, hoeing and harvesting activities of vegetable production and marketing. On the other hand, women participation in the activities as spraying, fertilisation, irrigation, transportation and marketing of vegetables is very low. Although women play an important role as labours in the vegetable production and marketing, their role in decision making process regarding production and marketing vegetable is very small. The study also provided the opportunity for women farmers to highlight their problems and expectations in greenhouse vegetable production.

Keywords: vegetable production, greenhouse, women's role, Antalya

1. Giriş

Kırsal alanda kadınlar eşlerinin ve çocuklarının bakımı yanında eşleri ile birlikte tarımsal üretime çok büyük katkılar yapmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarımda toprağın hazırlanmasından, ürünün hasadına kadar olan süreçte gerekli işgücünün büyük bir kısmını kadınlar karşılamaktadır. Yine hasat sonrası üretilen ürünün depolanması, işlenmesi ve pazarlamasında da kadınlar çok önemli rol oynamaktadır. Ancak, tarımsal üretime olan bu katkılarına karşın, kadınlar kırsal alana götürülen hizmetlerden çok az yararlanabilmekte

ve kadınların yaptıkları işler genellikle istatistiklere kaydedilmemekte veya raporlarda yer almamaktadır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kırsal alandaki kadınların sosyo-ekonomik durumu bugüne kadar bu alanda yapılanların çok yetersiz olduğunu göstermektedir. Halen tarım sektöründe çalışan kadın nüfusun % 40,8'i okuma yazma bilmemektedir. Buna karşın tarımda çalışan erkek nüfusun %19,1'i okur yazar değildir (DİE, 1993). Ayrıca tarım sektöründe çalışan her 1000 kadından sadece 4'ü sosyal güvenlik kapsamındadır.

Türkiye'de kadın nüfusun % 55'i tarım sektöründe çalışmasına ve ülkede besin maddeleri üretiminin yarısından fazlasını sağlmasına karşın son yıllara kadar kırsal kesim kadınlarına ev ekonomisi ve el sanatları konularının dışında tarımsal konularda projeye dayalı eğitim verilmemiştir. Bu nedenlerle, kırsal kesim kadınlarının sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği konularında eğitilmeleri, onların bu alanda bilgi ve beceri kazanmaları mutlaka sağlanmalıdır. Yapılacak çalışmaların etkin ve süreklilik taşıyabilmesi için tarımsal faaliyetlerde çalışan kadınların daha verimli olarak tarıma katkıları sağlayacak ciddi araştırmalara gereksinim vardır.

Bu araştırma ile Antalya ilinde sera sebzeçiliği yapan kadınların sebze üretim sistemindeki rolleri, üretimle ve pazarlama ile ilgili karar sürecine katılım durumları, sebze üretimindeki başlıca sorunları ve beklentilerinin araştırılması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırmanın materyalini Antalya ilinde, serada sebze üretimi yapan kadın üreticilerden anket yolu ile elde edilen orijinal bilgiler oluşturmuştur. Araştırmada derlenen veriler 1997-1998 üretim yılına ait yatay kesit verileri olup, anket çalışması 1998 yılı Kasım ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, işletmelerden elde edilen bilgilere ek olarak Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri kayıtlarından da yararlanılmıştır.

Araştırma alanı, Antalya ilinde sebze üretiminin yoğun olarak yapıldığı Merkez, Serik ve Kumluca ilçelerine bağlı köyleri kapsamaktadır. Çalışmada örnek köylerin seçimi gayeli örnekleme yöntemine göre yapılmıştır (Güneş ve Arıkan, 1985). Örnek köylerin seçiminde toplam sera sebze alanları esas alınarak

araştırma alanının sosyo-ekonomik özelliklerini temsil edebilecek 8 köy örnek köy olarak belirlenmiştir. Bu köylerin çalışma alanı olarak seçilmesinde Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarından ve elemanlarının görüşlerinden de yararlanılmıştır. Örnek olarak seçilen köylerde yer alan ve serada sebze üretimi yapan tarım işletmeleri araştırmanın çerçevesini oluşturmuştur. Dolayısıyla, örnekleme birimi olarak işletmelerin sera genişlikleri esas alınmıştır. Örnek hacminin belirlenmesinde çerçeve listesi kullanılarak, işletmeler sera genişliklerine göre 4 tabakaya ayrılmıştır. Tabakalar; I.grup 1-1000 m², II.grup 1001-2000 m², III.grup 2001-3000 m², IV.grup 3000 m² ve üzeri olarak oluşturulmuştur. Çalışmada veri toplanacak işletme sayısı tabakalı örnekleme yöntemiyle saptanmıştır (Yamane, 1963).

$$(\sum N_h S_h)^2$$

$$n = \frac{(\sum N_h S_h)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2}$$

Formülde; n örnek hacmini, N ana kitledeki toplam işletme sayısını, N_h h. tabakadaki birim sayısını, S²_h h. tabakanın varyansını, D²= d² / z² olup, d ana kitle ortalamasından izin verilen hata nispetini, Z hata oranına göre standart normal dağılım tablosundaki z değerini göstermektedir.

Örneklemede %5 hata payı ile %95 güvenilirlik sınırları esas alınmıştır. Araştırmada yukarıdaki formül kullanılarak anket için gerekli örnek hacmi 75 işletme olarak bulunmuştur. Örnek işletmelerin tabakalara dağıtılması ise oransal yöntemle göre gerçekleştirilmiştir (Yamane, 1963). Buna göre birinci grubu oluşturan işletmelerden 18, ikinci gruptan 21, üçüncü gruptan 21 ve dördüncü gruptan 15 olmak üzere toplam 75 kadın üretici ile görüşülmüştür. Anket yapılan işletmeler tesadüfi olarak belirlenmiştir.

Araştırmada örnek olarak saptanan 75 işletmede kadın üreticilerle yapılan anketler ayrı ayrı incelenerek veri tabanı oluşturulmuştur. Daha sonra anketler "SPSS 8.0 for Windows" bilgisayar programında değerlendirilmiştir (Cramer, 1998). Kadınların ve diğer aile bireylerinin sebze üretim ve pazarlama faaliyetlerine katılımları Ki-Kare (χ^2) ve Friedman testleri kullanılarak istatistiki olarak analiz edilmiştir (Cramer, 1998). Anket kapsamında yer alan sorulara karşılık elde edilen sonuçlar çizelgelere aktarılarak yorumlanmıştır. İşletmelere ait veriler, sera arazisi genişlik grupları ve işletmeler ortalaması için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Arazi Varlığı ve Kullanımı

İşletmelerin ortalama sera arazisi

Çizelge 1. İşletmelerde Serada Üretilen Sebzelere ve Alanları (m²).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Cam Sera						Plastik Sera						Toplam Sera Arazisi (m ²)	
	Domates	Patlıcan	Biber	Hıyar	Toplam		Domates	Taze Fasulye	Biber	Toplam		Alan	%	
					Alan	%				Alan	%			
I	717	82	55	-	854	93,8	-	-	56	56	6,2	910	100,0	
II	954	150	176	-	1280	83,5	253	-	-	253	16,5	1533	100,0	
III	1929	64	48	48	2041	77,8	534	48	-	582	22,2	2623	100,0	
IV	2603	254	167	67	3091	77,4	700	200	-	900	22,6	3991	100,0	
Ortalama	1500	130	109	14	1753	80,4	360	53	14	427	19,6	2180	100,0	
Oran (%)	85,6	7,4	6,2	0,8	100	-	84,3	12,4	3,3	100,0	-	-	-	

3.2. Nüfus ve İşgücü

Bir üretim faktörü olan işgücünün sosyal ve ekonomik özelliklerinin incelenmesi insan kaynağının geliştirilmesine yönelik çalışmalara veri oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Araştırmada toplam nüfus, yaş ve cinsiyete göre incelenmiş olup kadınlara ait özellikler daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İşletmelerde çiftçi ailesi başına düşen ortalama nüfus 4,12 kişi olup bunun

2180 m² olup, bunun %80,4'ünü cam sera, %19,6'sını da plastik sera arazisi oluşturmaktadır. İşletmeler büyüdükçe cam sera alanının toplam sera alanı içindeki payı azalırken, plastik sera alanının payı artmaktadır. Nitekim I. grup işletmelerde sera arazisinin %93,8'ini cam sera arazisi oluştururken, bu oran IV. grup işletmelerde %77,4' e düşmekte; plastik sera arazisinin toplam sera arazisi içindeki payı ise %6,2'den, %22,6'ya yükselmektedir (Çizelge 1).

İncelenen işletmelerde toplam cam sera ekiliş alanının %85,6'sını domates oluşturmaktadır. Bunu %7,4 ile patlıcan, %6,2 ile biber ve %0,8 ile hıyar takip etmektedir. Plastik sera ekilişlerinin ürünler itibariyle dağılımı incelendiğinde de, domates ekiliş alanının %84,3'lük pay ile ilk sırayı aldığı görülmektedir. Domates ekiliş alanını sırasıyla fasulye (%12,4) ve biber (%3,3) izlemektedir (Çizelge 1).

%53,16'sını erkek, %46,84' ünü kadın nüfus oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerdeki toplam nüfusun %72,34'ü aktif nüfus (15-64 yaş) grubunda yer almaktadır. Aktif nüfusun ise %50' sini erkek, %50' sini de kadınlar oluşturmaktadır (Çizelge 2). Araştırma alanındaki işletmelerde ortalama nüfus miktarı (4,12 kişi) Türkiye' deki kırsal kesimdeki ortalama hane büyüklüğünün (5,4 kişi) altındadır (DPT, 1993).

Çizelge 2. İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (kişi) ve Oranları (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	0-6		7-14		15-49		50 +		Toplam			
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E+K	
I	0,39	0,27	0,33	0,17	1,33	1,33	0,06	0,22	2,11	1,99	4,10	
II	0,14	0,19	0,52	0,24	1,14	1,29	0,33	0,24	2,13	1,96	4,09	
III	0,19	0,33	0,43	0,10	0,90	1,00	0,38	0,38	1,90	1,81	3,71	
IV	0,20	0,20	0,60	0,27	1,60	1,27	0,33	0,26	2,73	2,00	4,73	
Ortalama	0,23	0,25	0,47	0,19	1,21	1,21	0,28	0,28	2,19	1,93	4,12	
(1)	5,58	6,06	11,41	4,61	29,37	29,37	6,80	6,80	53,16	46,84	100,00	
(2)	11,64		16,02		58,74		13,60		-			100,00

(1) Toplam nüfusa oranı (2) Yaş gruplarının toplam nüfusa oranı

İncelenen işletmelerde yılda kullanılan ortalama aile işgücü miktarı 603,2 erkek işgünü (EİG)'dür. Bu aile işgücünün, %68,8'i seracılıkta, %12,3'ü işletme içi diğer tarımsal üretim faaliyetlerinde olmak üzere %81,1'i işletmede kullanılmaktadır. İşgücünün işletme dışı tarımsal faaliyetlerde çalışması çok düşük olmasına karşın, tarım dışında çalışma %18,9 gibi önemli bir düzeydedir (Çizelge 3). Araştırma sonuçlarına göre küçük işletmelerde tarım dışı faaliyetlerde daha fazla işgücünün kullanıldığı görülmektedir. Araştırma alanındaki işletmelerde kadın işgücünün tarımsal faaliyetlere yoğun olarak katıldığı belirlenmiştir. Nitekim, işletmeler ortalaması olarak, işletmede kullanılan toplam aile işgücünün yarısından fazlasını (%52,7) kadın işgücü oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde potansiyel işgücü miktarı işletme genişlik gruplarına göre 746,4-1010,0 EİG (Erkek İşgünü) arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında 836,7 EİG olmaktadır. İşletmelerde ortalama potansiyel işgücünün %59,2'sini erkek, %40,8'ini de kadın işgücü oluşturmaktadır (Çizelge 4).

Araştırmada, potansiyel aile işgücünün işletmede kullanılan işgücüne oranı, işgücü değerlendirme oranı olarak ifade edilmiştir. İncelenen işletmelerde işgücü değerlendirme oranı işletmeler

ortalamasında %72,1 olup işletme genişlikleri büyüdükçe azalmaktadır. Bu oran, İçel ili örtüaltı tarımı yapan işletmelerde %55,3 (Erkan ve Yılmaz, 1990), Antalya ili Aksu sulama projesi alanındaki tarım işletmelerinde %53,5 (Özkan, 1993), Antalya ili ve civarında serada sebze üretimi yapan işletmelerde ise % 64 (Yılmaz, 1994) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre araştırma alanındaki işletmelerde, işgücü değerlendirme oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık serada sebze üretiminin yoğun işgücü talebinin olmasından kaynaklanmaktadır.

3.3. Kadının Günlük Yaptığı İşlerin Dağılımı

İşletmeler ortalamasında kadının günlük ortalama çalışma süresi 9,3 saat olup, bunun %23,6'sını ev işleri, %67,4'ünü sebze üretim faaliyeti, %7,9'unu diğer tarımsal faaliyetler ve %1,1'ini de işletme dışı tarımsal işler oluşturmaktadır (Çizelge 5). İncelenen işletmelerde kadın üreticilerin sebze üretiminde günlük çalışma süresi işletme gruplarına göre 5,6-6,6saat arasında değişmekte olup, işletmeler ortalaması 6,0 saattir Bu süre işletme genişliklerinin büyümesine paralel olarak artmaktadır. Araştırma alanında işletme dışında diğer tarımsal işlerde çalışan kadınlara sadece I. grup işletmelerde rastlanılmıştır.

Çizelge 3. İşletmelerde Aile İşgücü Kullanma Durumu (EİG) ve Oranları (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	İşletmede														İşletme dışı Tarımda EİG	Tarım dışında EİG	Toplam Aile İşgücü Kullanımı		
	Seracılıkta				Diğer Tarım. Faaliyetlerde				Toplam										
	E		K		E		K		EİG (%)		K (%)		EİG (%)					K (%)	
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)				(%)	(%)
I	38,1	61,9	382,5	100,0	38,1	61,9	130,1	100,0	38,1	61,9	512,6	100,0	3,3	175,0	690,9				
II	44,6	55,4	419,2	100,0	44,7	55,3	104,8	100,0	44,6	55,4	524,0	100,0	2,4	106,4	632,8				
III	49,4	50,6	424,5	100,0	49,3	50,7	50,9	100,0	49,3	50,7	475,4	100,0	-	84,3	559,7				
IV	57,0	43,0	440,7	100,0	56,9	43,1	35,3	100,0	57,0	43,0	476,0	100,0	-	92,0	568,0				
Ortalama (%)	47,3	52,7	414,7	100,0	46,0	54,0	74,6	100,0	47,1	52,9	489,3	100,0	0,1	113,8	603,2				
	-	-	68,8	-	-	-	12,3	-	-	-	81,1	-	0,0	18,9	100,0				

(1) İşletme dışı tarımsal faaliyetlerde çalışan erkek bulunmamaktadır.

(2) Tarım dışı faaliyetlerde çalışan kadın bulunmamaktadır.

Çizelge 4. İşletmelerde Potansiyel Aile İşgücü ve İşgücü Değerlendirme Oranı (EİG ve %).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Potansiyel Aile İşgücü										Toplam Aile İşgücü Kullanımı						İşgücü Değerlendirme Oranı (%)				
	Erkek					Kadın					Erkek			Kadın							
	EİG		%		EİG		%		EİG		%		EİG		%			EİG		%	
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)		(%)	(%)	(%)	(%)
I	429,2	54,5	358,3	45,5	787,5	100,0	370,4	53,6	320,5	46,4	690,9	100,0	87,7								
II	482,1	57,4	357,1	42,6	839,2	100,0	340,3	53,8	292,5	46,2	632,8	100,0	75,4								
III	450,0	60,3	296,4	39,7	746,4	100,0	318,9	57,0	240,8	43,0	559,7	100,0	74,9								
IV	655,0	64,9	355,0	35,1	1010,0	100,0	363,1	63,9	204,9	36,1	568,0	100,0	56,2								
Ortalama	495,0	59,2	341,7	40,8	836,7	100,0	344,4	57,1	258,8	42,9	603,2	100,0	72,1								

Çizelge 5. Kadının Bir Günde Ortalama Çalışma Süresi (saat) ve Oranları (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Ev işleri		Sebze Üretimi		Diğer tarımsal faaliyetler		İşletme dışı Tarımda		Toplam	
	Saat	%	Saat	%	Saat	%	Saat	%	Saat	%
I	1,9	19,8	5,6	58,3	1,8	18,7	0,3	3,1	9,6	100,0
II	2,1	21,9	6,0	65,6	1,5	15,6	-	-	9,6	100,0
III	2,1	24,1	5,9	67,8	0,7	8,0	-	-	8,7	100,0
IV	2,1	22,8	6,6	71,7	0,5	5,4	-	-	9,2	100,0
Ortalama	2,1	22,6	6,0	64,5	1,1	11,8	0,1	1,1	9,3	100,0

3.4. Kadının Eğitim Durumu

Bilindiği gibi kadın nüfus özellikle kırsal alanlarda, erkekle eşit düzeyde eğitim görememektedir. Araştırma alanındaki işletmelerde görüşme yapılan kadınların eğitim durumu incelendiğinde okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı %26,7, okur-yazar olanlar %2,7, ilkökul mezunu olanlar %64,0 ve lise mezunu olan kadınların oranı ise %2,7'dir.

İncelenen işletmelerde yüksekökul mezunu olan kadın nüfusa rastlanılmamıştır (Çizelge 6). Türkiye genelinde okur yazar olmayan kırsal kadın nüfus oranının % 40,8 olduğu dikkate alınır, araştırma alanında okur yazar olmayan kadın nüfus oranının, ülke geneli ortalamasından daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ancak araştırma bölgesindeki kadınların eğitim düzeyi,

Çizelge 6. Kadınların Eğitim Durumu (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Okur-yazar Değil	Okur-yazar	İlkökul Mezunu	Ortaökul Mezunu	Lise Mezunu	Toplam
I	27,8	5,6	61,1	5,6	-	100,0
II	33,3	-	66,7	-	-	100,0
III	19,0	4,8	57,1	9,5	9,5	100,0
IV	26,7	-	73,3	-	-	100,0
Ortalama	26,7	2,7	64,0	4,0	2,7	100,0

tarım dışı alanlarda çalışan kadın nüfusun eğitim durumuna (%5,6) göre çok düşüktür.

3.5. Kadının Sebze üretiminde Karar Alma Sürecine ve İşgücüne Katılımı

3.5.1. Tarımsal Girdilerin Alımı Kararına Katılım

Görüşme yapılan kadınların girdi alımı kararına katılımının çok düşük olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 7).

Girdi alım kararında eşin % 64, aile üyelerinin ise % 32 oranında etkili

oldukları belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde tarımsal girdilerin alımı kararına katılan kadın üreticilere sadece II.grup işletmelerde rastlanılmıştır. Bu sonuçlara göre işletmelerde tarımsal girdilerin alımı ile ilgili kararlar daha çok erkekler tarafından verilmektedir.

Çizelge 7. Girdi Alımına Karar Verme (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Kadın	Eşi	Aile üyeleri	Diğer*	Toplam
I	-	72,2	16,7	11,1	100,0
II	4,8	61,9	33,3	-	100,0
III	-	57,1	42,9	-	100,0
IV	-	66,7	33,3	-	100,0
Ortalama	1,3	64,0	32,0	2,7	100,0

*Aile büyükleri

3.5.2. Yetiştirilecek Sebze Çeşidi Seçimi Kararına Katılım

İncelenen işletmelerde kadınların %12'sinin yetiştirilecek sebze çeşidine karar verilmesine katıldıkları belirlenmiştir. Bu oran, girdi alımı

kararına katılma göre yüksek olmakla beraber, kadınların üretime işgücü olarak katılımı dikkate alındığında düşük kalmaktadır. Bu konudaki kadın ve eşin ortak kararı daha yüksek orandadır (Çizelge 8).

Çizelge 8. Yetiştirilecek Sebze Seçimine Karar Verme (%).

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Kadın	Eşi	Kadın-Eşi	Aile Üyeleri	Toplam
I	11,1	38,9	44,4	5,6	100,0
II	14,3	19,0	42,9	23,8	100,0
III	9,5	42,9	38,1	9,5	100,0
IV	13,3	26,7	33,3	26,7	100,0
Ortalama	12,0	32,0	40,0	16,0	100,0

3.5.3. Kadının Sebze Üretim ve Pazarlama Faaliyetine Katılımı

Araştırma alanında sera sebzeçiliğinde kadın işgücü yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu durum görüşme yapılan kadın üreticilerin, sebze üretim faaliyetleri ile ilgili karara katılımı ve üretim sürecinde fiilen yaptıkları işlerin ayrı ayrı belirlenmesinden açıkça ortaya çıkmaktadır.

İşletmelerde kadın işgücünün sebze üretiminde yoğun olarak bizzat katıldığı faaliyetler; tohum ekimi ve fide dikimi, bakım-çapa işleri ve ürün hasadı işlemleridir. Buna karşın kadının gübreleme, sulama ve ilaçlama işlerine katılımının daha az olduğu, toprak hazırlığına ise neredeyse hiç katılmadığı

belirlenmiştir (Çizelge 9). İşletmelerde kadınların %76'sı sebze pazarlama faaliyetine hiç katılmazken, geriye kalan %24'ünün ise çeşitli oranlarda katıldığı saptanmıştır (Çizelge 10). Kadınlar sebze pazarlama sürecinde özellikle sınıflandırma ve ambalajlama işlemine ağırlıklı olarak katılırken, yükleme, nakliye, boşaltma ve satış işlemlerine daha az katılmaktadırlar. Anket yapılan kadınlar arasında pazarlama faaliyetinin tamamına katılan kadına rastlanılmamıştır. Görüşme yapılan kadınların sebze üretimi ile ilgili işletmede alınan kararlara katılımı incelendiğinde; kadınların % 29,3'ü söz konusu kararlara hiç katılmazken, %4,0'ı çok azına, %5,3'ü azına, %38,7'si yarı yarıya katıldığı, %1,3'ü çok

Çizelge 9. Kadının Sebze Üretim Faaliyetine Katılımı (%).

Yapılan İş	Katılım Oranı* (%)						
	1	2	3	4	5	6	7
Toprak hazırlığı	97,3	2,7	-	-	-	-	-
Tohum ek.- Fide dikimi	-	1,3	4,0	70,7	6,7	17,3	-
Gübreleme ve Sulama	57,3	12,0	4,0	9,3	-	1,3	16,0
Bakım ve çapa işleri	-	1,3	9,3	32,0	13,3	42,7	1,3
İlaçlama	68,0	10,7	5,3	5,3	-	2,7	8,0
Hasat (ürün toplama)	-	5,3	36,0	48,0	8,0	2,7	-
Ortalama	74,2	5,6	11,7	33,1	9,3	13,3	8,4

* 1. Hiç katılmaz 2. Çok azını yapar 3. Azını yapar 4. Yarı yarıya yapar
5. Yarıdan fazlasını yapar 6. Çok fazlasını yapar 7. Tamamını yapar

Çizelge 10. Kadının Sebze Pazarlama Faaliyetine Katılımı (%).

Yapılan İş	Katılım Oranı* (%)					
	1	2	3	4	5	6
Sınıflandırma	37,3	24,0	18,7	14,7	2,7	2,7
Ambalajlama	38,7	25,3	20,0	12,0	1,3	2,7
Yükleme	84,0	5,3	5,3	4,0	1,3	-
Nakliye	98,7	-	-	1,3	-	-
Boşaltma	98,7	-	-	1,3	-	-
Satış	98,7	-	-	1,3	-	-
Ortalama	76,0	18,5	14,7	5,8	1,8	2,7

* 1. Hiç katılmaz 2. Çok azını yapar 3. Azını yapar 4. Yarı yarıya yapar
5. Yarıdan fazlasını yapar 6. Çok fazlasını yapar

Çizelge 11. Kadının Sebze Üretim ve Pazarlama Kararına Katılımı (%).

Karara katılma	Katılım Oranı* (%)						
	1	2	3	4	5	6	7
Sebze üretimi	29,3	4,0	5,3	4,0	38,7	1,3	17,4
Sebze pazarlaması	30,7	6,0	4,3	3,0	40,0	4,0	12,0

* 1. Hiç katılmaz 2. Çok azına katılır 3. Azına katılır 4. Yarı yarıya katılır
5. Yarıdan fazlasına katılır 6. Çok fazlasına katılır 7. Tamamına katılır

fazlasına katıldığı, %17,4'ünün de tamamen katıldıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde kadınların sebze pazarlaması ile ilgili karar sürecine katılımları da düşüktür. Anket yapılan kadınların %30,7'si pazarlama kararına hiç katılmazken, tamamına katılım diyen kadınların oranı ise %12,0'dır (Çizelge 11).

Kadın üreticilerin eğitim durumu ve işletme büyüklüğü ile sebze üretim ve pazarlama faaliyetlerine katılımı

arasında ilişki Ki-Kare testiyle incelenmiştir (Çizelge 12).

İstatistiki analize göre kadın üreticilerin eğitim düzeyi ile sebze üretim kararına katılımı arasında istatistiki açıdan önemli bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Ancak, kadının eğitim düzeyi ile gübreleme, sulama ve çapalama işlerine katılma arasındaki ilişki istatistiki bakımdan anlamlı bulunmuştur ($P < 0,10$).

Çizelge 12. Kadınların Eğitim Seviyesi, Sera Büyüklüğü, Üretim ve Pazarlama Faaliyetlerine Katılım Arasındaki İlişkiler.

	Eğitim Düzeyi				İşletme Genişlik Grupları			
	Pearson χ^2		İlişki		Pearson χ^2		İlişki	
	Değer	P	Değer	P	Değer	P	Değer	P
Üretim kararlarına katılım	3,036	0,386	2,207	0,137	2,137	0,144	2,108	0,147
Üretim faaliyetlerine katılım	*	*	*	*	*	*	*	*
- Sürüm	0,871	0,351	0,859	0,354	0,007	0,934	0,007	0,935
- Ekim	2,703	0,10	2,867	0,102	0,044	0,834	0,043	0,835
- Gübreleme	2,703	0,10	2,667	0,102	0,044	0,834	0,043	0,835
- Sulama	9,009	0,003	8,889	0,003	0,014	0,907	0,014	0,905
- Çapalama	1,106	0,293	1,091	0,296	0,230	0,632	0,227	0,634
- İlaçlama	0,964	0,326	0,951	0,329	0,276	0,599	0,273	0,602
- Hasat								
Pazarlama kararlarına katılım	9,016	0,003	8,896	0,003	0,570	0,450	0,562	0,453
Pazarlamaya katılım	0,788	0,375	0,777	0,378	1,802	0,298	1,067	0,302
- Sınıflama	1,106	0,293	1,091	0,296	0,611	0,434	0,603	0,437
- Paketleme	1,754	0,185	1,731	0,188	0,007	0,934	0,007	0,935
- Yükleme	0,421	0,517	0,415	0,519	1,098	0,295	1,083	0,298
- Nakliye	0,421	0,517	0,415	0,519	1,098	0,295	1,083	0,298
- Boşaltma	0,421	0,517	0,415	0,519	1,098	0,295	1,083	0,298
- Satış								

*: Kadınlar sürüm işlemine katılmamaktadır.

Aile bireylerinin sebze üretim ve pazarlama faaliyetlerine katılım durumları arasındaki farklılık Friedman testi kullanılarak analiz edilmiştir (Friedman, 1937). Analiz sonuçları, aile

bireyleri arasında sebze üretim ve pazarlama faaliyetlerine katılım açısından istatistiki olarak önemli bir farklılık ($P < 0,05$) olduğunu göstermektedir (Çizelge 13).

Çizelge 13. Aile Bireylerinin Sebze Üretim ve Pazarlama Faaliyetine Katılımı.

Aile Bireyleri	Üretim Faaliyeti Friedman test				Pazarlama Faaliyeti Friedman test			
	Ortalama*	χ^2	Serbestlik Derecesi	P	Ortalama*	χ^2	Serbestlik Derecesi	P
1. Kadın	3,50				2,29			
2. Koca	4,38				5,00			
3. Oğul	2,00				3,57			
4. Kız	1,69				1,57			
5. Diğerleri**	3,44				2,57			
		16,277	4	0,003		20,058	4	0,000

* Katılım derecesini göstermektedir. (1. Hiç katılmaz 2. Çok azına katılır 3. Azına katılır 4. Yarısına katılır 5. Yarıdan fazlasına katılır 6. Çok fazlasına katılır 7. Tamamına katılır)

**Aile büyükleri

3.6. Sebze Üretimindeki Başlıca Sorunlar ve Devletten Beklentiler

Görüşme yapılan kadın üreticilerin çoğunluğunun (% 65,3) sera sebzeçiliğinde sorunları olduğu

belirlenmiştir. Sebze üretiminde en önemli sorun, hastalık ve zararlılarla ilgili bilgi eksikliğidir. Bunu girdi fiyatlarının yüksek oluşu ve verim düşüklüğü izlemiştir (Çizelge 14). Anket

kapsamına alınan kadın üreticilerinin çok büyük bir kısmı (%90,7) sebze üretimi ile ilgili çeşitli konularda devletin kendilerine yardım etmesini beklemektedirler (Çizelge 15). Sebze üretimi ile ilgili olarak kadınların devletten yardım bekledikleri konular

arasında ürün fiyatlarında istikrar sağlanması (%45,6) başta gelmektedir. Bunu, dışsattımın artırılması ve düşük faizli kredi verilmesi konuları takip etmiştir.

Çizelge 14. Sebze Üretimindeki Başlıca Sorunlar (%)

Sera Genişlik Grupları (m ²)	Hastalık ve zararlılarla ilgili bilgi eksikliği	Girdi fiyatlarının yüksek oluşu	Verim düşüklüğü	Toplam
I	78,5	14,3	7,2	100,0
II	92,3	7,7	-	100,0
III	83,4	8,3	8,3	100,0
IV	100,0	-	-	100,0
Ortalama	85,7	8,2	6,1	100,0

Çizelge 15. Kadın Üreticilerin Devletten Beklentileri (%)

Sera Genişlik Grupları (m ²)	1	2	3	4	5	Toplam
I	56,3	12,5	25,0	6,2	-	100,0
II	42,9	33,4	9,5	9,5	4,7	100,0
III	53,0	11,7	11,8	17,6	5,9	100,0
IV	286	42,9	7,1	7,1	14,3	100,0
Ortalama	45,6	25,0	13,2	10,3	5,9	100,0

1. Fiyatlarda istikrar olmalı 2. Dışsattım artırılmalı 3. Düşük faizli kredi
4. Girdi fiyatları ucuz olmalı 5. Çiftçi sigortası olmalı

4. Sonuç

İşletmelerin ortalama sera arazisi 2179,9 m² olup bunun % 80,42'si cam sera, %19,58'si de plastik seradır. Cam ve plastik sera ekilişlerinin büyük bir bölümünü (%85) domates oluşturmaktadır.

Araştırma alanında işletme başına düşen ortalama nüfus 4,12 kişi olup, bunun %53,16'sı erkek, %46,84'ü kadın nüfustur. İşletmeler ortalamasında sebze üretim faaliyetinde çalışan nüfusun %48,5'ni kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar, bir günlük sürenin %67,42'sini sebze üretimine, %23,6'sını da ev işlerine ayırmaktadır. Görüşme yapılan kadın üreticilerin %26,7'si okur yazar olmayan, %2,7'si okur yazar, % 64,0'ı ilkökul mezunu ve %2,7'si lise

mezunudur.

Kadınlar sebze üretiminde işgücü olarak büyük rol oynamaktadır, özellikle tohum ekimi ve fide dikimi, çapalama ile hasat işlemleri büyük ölçüde kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, kadınların sebze üretimindeki gübreleme, sulama ve ilaçlama işlemlerine daha az katıldıkları saptanmıştır. Diğer yandan kadınlar sebze pazarlama sürecinde, özellikle sınıflandırma ve ambalajlama işlemlerine yoğun olarak katılırken ürünlerin yüklenmesi, taşınması ve satış işlemine çok düşük düzeyde katılmaktadırlar.

Araştırma sonuçlarına göre kadınların sera sebzeçiliğinde işgücü olarak büyük katkılarına karşın işletmede üretim ve pazarlama ile ilgili

çeşitli konularda alınan kararlarda etkin oldukları söylenemez. Kadınların %29,3'ü sebze üretim faaliyeti, %30,7'si ise ürünün pazarlaması ile ilgili alınan kararlara hiç katılmamaktadır. Sebze üretimi ile ilgili girdi alımı kararlarında kadının tek başına katılımı sadece %1,3, yetiştirilecek ürün seçimine katılımı ise %12,0'dır. İncelenen işletmelerde kadın üreticilerin sebze üretiminde en önemli sorunlarının hastalık ve zararlılarla ilgili bilgi eksikliği olduğu saptanmıştır.

Kaynaklar

- Cramer, D., 1998. *Fundamental Statistics for Social Research: Step-by-step calculations and computer techniques using SPSS for Windows*, Routledge, London and New York.
- DİE, 1993. *Türkiye İstatistik Yıllığı 1993*. DİE Yayınları, Yayın No: 1620, Ankara.
- DPT, 1993. *Türk Aile Yapısı Araştırması. Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü*, DPT Yayınları, Yayın No: 2312, SPGM: 421, Ankara.
- Erkan, O., Yılmaz, 1993. İ., İçel İlinde Örtüaltı Sebze Yetiştiren Tarım İşletmelerinin Verimlilik Analizi. MPM Yayınları No:433, S:34-46, Ankara. 1993.
- Friedman, M., 1937. 'The Use of Ranks to Avoid the Assumption of Normality Implicit in the Analysis of Variance'. *Journal of the American Statistical Association* 32: 675-701.
- Güneş, T., Arıkan, R., 1985. *Tarım Ekonomisi İstatistiği*. A,Ü, Ziraat Fakültesi Yayınları: 924, Ofset Basım Ders Kitabı: 8, Ankara.
- Özkan, B., 1993. *Aksu Sulama Alanına Giren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Ürün Desenini Etkileyen Faktörler*. Ç,Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.
- Yamane, T., 1967. *Elementary Sampling Theory* Printice-Hall, Inc, Englewood Cliffs NT.
- Yılmaz, İ., 1994. *Antalya İlinde Sera Sebzeçiliği Üretim Ekonomisi*. Ç,Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.